

УДК 351.756(477)

О.Л. ГАМАЛІЙ, Харківський національний університет внутрішніх справ

МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ПРИНЦИПИ ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ВЧИНЕНИМ ІНОЗЕМЦЯМИ В УКРАЇНІ

Ключові слова: мета, завдання, принципи, протидія, правопорушення, іноземці

Питання протидії правопорушенням, вчиненим іноземцями в Україні, займають особливе місце в адміністративно-деліктному праві та кримінології. Цією проблемою займалися О.М. Джужа, Ю.Ф. Іванов, О.Г. Кальман, І.М. Козьяков, В.М. Куц, Б.В. Лизогуб, С.С. Мірошниченко, О.М. Подільчак, Л.В. Сорока, А.М. Толочко, М.С. Туркот, В.В. Харченко та ін. вітчизняні вчені. Разом з тим саме стосовно протидії правопорушенням, вчиненим іноземцями в Україні, їх мета, завдання та принципи з'ясовані не ще повною мірою.

Тому сьогодні саме з системних позицій про ефективність протидії будь-яким правопорушенням, вчиненим іноземцями в Україні, можна говорити тільки після з'ясування мети, завдань, принципів, форм, видів та напрямів означеної протидії, що і є метою статті.

Згідно з трактуванням О.І. Пономарьова, протидія злочинності – це система заходів політичного, соціально-економічного, інформаційно-пропагандистського, організаційного, правового, спеціального та іншого характеру, спрямована на виявлення, попередження та усунення об'єктивних і суб'єктивних причин і умов, що породжують і сприяють злочинності, мінімізують її наслідки, яка реалізується шляхом цілеспрямованої діяльності всіх інститутів суспільства [1, с.7].

Виходячи з цього, на першому етапі дослідження доцільним є уточнення розуміння мети, завдань та принципів протидії правопорушенням взагалі, а на другому – вчиненим іноземцями в Україні, зокрема.

Як відомо, в найзагальнішому вигляді, мета – це «заздалегідь намічене завдання; замисел»; завдання – це «наперед визначений, запланований обсяг роботи, справа (настанова), розпорядження виконати певне доручення; мета, до якої прагнуть; те, що хочуть здійснити»; принцип – це «основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку; особливість, покладена в основу створення або здійснення чогось; способ створення або здійснення чогось; переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці» [2, с.661, 378, 1125]. Ще одне визначення принципу – це основне, положення якого-небудь вчення, науки, світогляду, політичної організації тощо.

Можна надати дещо інше, наближене до предмета дослідження, визначення мети, як уяви особи, що скоює дію, про бажаний результат, до якого вона прагне. Якщо дія з отримання бажаного результату суперечить чинному законодавству і кваліфікується як правопорушення, то предметно таку мету можна характеризувати як уяву особи, що вчиняє правопорушення, про бажаний результат, до якого вона прагне. Звідси, антонімічною меті як поняттю «досягання результату шляхом (через) правопорушення» можна визнати мету як поняття «протидії досягання результату шляхом правопорушення», що в криміналістиці свого часу вже отримала належне озвучення. При цьому, ключовим в цій групі понять є здавалося б не зовсім очевидний ланцюжок «досягання–протидія», або «дія–протидія», а саме «протидія правопорушенню». В останньому випадку очікуваний результат виводиться за межі дослідження, становлячись незначущим, оскільки може бути здобутий й цілком законотворчим шляхом. Тобто, акцент переноситься на природу правопорушення, його суспільно небезпечну значущість та пошук оптимальних заходів протидії правопорушення. Щодо безпосередньо пошуку оптимальних заходів протидії правопорушенням, вчиненим іноземцями в Україні, то вони зазвичай ускладнюються

особливим адміністративно-правовим статусом іноземців в Україні, і зовсім не є такими однозначними, як би здавалось.

Встановлено, що до найпоширеніших правопорушень, вчинених іноземцями в Україні, відносяться крадіжки; незаконний оборот наркотичних засобів і психотропних речовин; грабежі; шахрайство; хуліганство; розбійні напади та вбивства; порушення Державного кордону; контрабанда; незаконна підприємницька діяльність; податкові злочини; легалізація незаконних засобів, добутих злочинним шляхом; дача хабарів; погрози вбивством; заподіяння різної шкоди здоров'ю; підробка, виготовлення і збут підроблених документів; викрадення транспортних засобів; екологічна злочинність; зайняття проституцією й т.д. Тому цілком природним є те, що протидія правопорушенням, вчиненим іноземцями в Україні, має відповідати (ставитися в однозначну відповідність) усьому переліку найпоширеніших правопорушень.

Виходячи з думки М.В. Степанова, слід погодитись з тим, що ефективна протидія злочинам повинна бути побудована на основі грамотної та продуманої кримінально-правової політики, здійснюваної у взаємодії з соціально-економічними, організаційно-правовими та іншими заходами [3, с.8].

При цьому слід визнати недосконалим визначення мети протидії правопорушенням, надане Ю.Ф. Івановим та О.М. Джужею [4, с.167], за яким мета протидії правопорушенням визначає шляхи вирішення завдань і створює умови для їх реального виконання. Поперед усього, через відсутність у визначенні суб'єкта, на який спрямована дія та кінцевої мети щодо нього. Такими однозначно є тільки позбавлення правопорушника можливості вчинення правопорушення.

А стосовно до правопорушників-іноземців, то метою протидії правопорушень, які вчиняються іноземцями в Україні, є позбавлення правопорушника-іноземця можливості вчинення правопорушення. Тому мета здійснення спрямованого попереджувального впливу (протидії) правопорушенням, вчиненим іноземця-

ми в Україні, трансформується в профілактичні заходи, спрямовані на виявлення та ліквідацію причин та умов конкретних правопорушень (злочинних) діянь, а також на встановлення іноземців-правопорушників, потенційно здатних вчинити правопорушення (злочин).

Звідси, наприклад, можна ситуативно конкретизувати, що:

- метою протидії відмиванню грошей вчинених іноземцями в Україні, є позбавлення іноземців-злочинців можливості користування плодами злочинної діяльності, а також їхня конфіскація правоохоронними органами;

- метою недопущення (протидії) вчинення іноземцями в Україні у майбутньому злочинів, усунення причин злочинності, а також ситуацій, що призводять до вчинення злочинів, є вживання заходів превентивного впливу (заходів попередження);

- метою запобігання (протидії) торгівлі людьми, підвищення ефективності переслідування іноземців-правопорушників в Україні, які вчиняють цей злочин або сприяють його вчиненню, а також захист прав осіб, що постраждали від торгівлі людьми, та надання їм допомоги, є розробка та прийняття нормативно-правових актів, як-от: Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 р. від 15.02.2012 р. № 90–р [5];

- метою унеможливлення вчинення (протидії) іноземцями в Україні злочину проти статевої свободи та статевої недоторканості неповнолітніх, протидії поширенню неправдивих відомостей про вчинення таких злочинів або суспільно небезпечного діяння вчинення, є застосування заходів адміністративного та кримінального попередження та формування правової свідомості тощо.

Уточнюючи раніше надане визначення терміну «завдання», можна зазначити, що воно має розкривати перелік заходів, що впливають на досягнення поставленої мети. Тобто, містити комплексне охоплення питань, що гарантують її здійснення.

При цьому, як встановлено вченими, «завдання полягають не лише в тому, щоби за-

безпечити дотримання вимог, які ставляться до профілактичного впливу, а й у тому, щоби такий вплив постійно відповідав цим вимогам. Таким чином, завдання сприяють практичному здійсненню протидії і полягають у: виявленні й аналізі явищ, процесів, обставин, які є детермінантами правопорушень; вивченні чинників, які призводять до формування особи правопорушника та реалізації деліктних намірів; встановленні кола осіб, від яких можна очікувати вчинення правопорушень, і цілеспрямованому профілактично-виховному впливі на них; усуненні чи нейтралізації криміногенних чинників на індивідуальному рівні».

Основні завдання системи суб'єктів у сфері протидії правопорушенням є майже стандартними, і вони розглядаються як універсальні, придатні для будь-яких суб'єктів. Зокрема, такими є:

- надання допомоги органам міліції у забезпеченні громадського порядку, громадської безпеки, запобігання адміністративним проступкам та злочинам;

- інформування органів внутрішніх справ про вчинені злочини або ті, що готуються, місця концентрації злочинних угруповань; сприяння у виявленні та розкритті злочинів, розшуку осіб, які їх учинили, захисті інтересів держави, підприємств, установ організацій, громадян від злочинних посягань; участь у забезпеченні безпеки руху поїздів, безпеки дорожнього руху на переїздах через залізничні колії, забезпеченні екологічної безпеки на об'єктах вантажної інфраструктури та боротьбі з правопорушеннями неповнолітніх та ін.

Спеціальними завданнями протидії правопорушенням, вчиненим іноземцями в Україні, наприклад, є:

- позбавлення іноземців-злочинців можливості користування результатами злочинної діяльності, а також їхня конфіскація правоохоронними органами;

- вживання заходів превентивного впливу (заходів попередження);

- розробка та прийняття Кабінетом Міністрів України Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року від 15.02.2012 р. № 90–р (включаючи заходи, що стосуються правопорушенням, вчиненим іноземцями в Україні);

- застосування заходів адміністративного та кримінального попередження та формування правової свідомості.

Достатньо яскраво зв'язок між метою та завданнями з протидії правопорушенням, вчиненим іноземцями в Україні простежується за науковими дослідженнями вітчизняних вчених, що трансформуються за близькою науковою тематикою.

Наприклад, при меті розробки теоретико-прикладних засад протидії проституції та супутніх їй явищ [6], що знаходяться в раніше наведеному переліку найпоширеніших правопорушенням, вчиненим іноземцями в Україні як «зайняття проституцією», завданнями з протидії правопорушень є:

- визначення причин та умов існування проституції та надання їм адміністративно-правової характеристики;

- здійснення аналізу економічних і соціальних причин та умов існування проституції та торгівлі жінками, в тому числі серед іноземців в Україні;

- визначення шляхів протидії проституції та торгівлі жінками;

- удосконалення організаційно-правових заходів, що застосовуються органами внутрішніх справ у протидії проституції та торгівлі жінками, вчинених іноземцями в Україні;

- удосконалення нормативно-правової бази (зокрема, за пропозицією В.І. Вариводи [6, с.8, 190] – «розробити науково обґрунтовані рекомендації щодо декриміналізації та правової регламентації (легалізації) заняття проституцією; розробити проект закону «Про протидію насильницькій проституції та торгівлі людьми»).

Стосовно складу такого правопорушення як «контрабанда» за згаданим переліком найпоширеніших правопорушень, вчинених іноземцями в Україні, то при меті вдосконалення

кримінального законодавства у сфері боротьби з контрабандою, стосовно завдань з протидії правопорушенням, вчиненим іноземцями в Україні, може бути (відповідно до близького аналога [7, с.8]):

- розкриття сутності та змісту контрабанди як суспільно небезпечного діяння;

- оцінка правоохоронної ефективності та уніфікації норми, що встановлює кримінальну відповідальність, у тому числі, іноземців в Україні, за контрабанду;

- розробка пропозицій щодо вдосконалення кримінального законодавства України з питань боротьби з контрабандою як правопорушенням, вчиненим іноземцями в Україні.

При меті боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин та вдосконалення адміністративної відповідальності за переліком найпоширеніших правопорушенням, вчиненим іноземцями в Україні, завданнями з протидії правопорушень є (аналог [8]):

- визначення місця адміністративної відповідальності у системі заходів протидії незаконному обігу наркотичних засобів і психотропних речовин вчиненого іноземцями в Україні;

- розкриття ознак юридичного складу адміністративних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин вчиненого іноземцями в Україні;

- удосконалення норм чинного законодавства, що регулюють адміністративну відповідальність у сфері незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин вчиненого іноземцями в Україні.

Приблизно аналогічний стан з кореляцією мети та завдань протидії правопорушенням, вчиненим іноземцями в Україні, має місце й за іншими складами правопорушень із переліку найпоширеніших правопорушень, вчинених іноземцями в Україні.

Стосовно принципів протидії правопорушенням, вчиненим іноземцями в Україні, то вони впливають на форми, види та напрями означеної протидії.

Під принципами протидії злочинності розуміють вбрані у форму закону основні вимо-

ги, пропонувані до побудови системи протидії злочинності, включаючи зміст і напрямок діяльності суб'єктів такої протидії. В якості суб'єктів протидії злочинності виступають органи законодавчої та виконавчої влади, посадові особи правозастосовних і правоохоронних органів, міжнародні й громадські організації, громадяни [1, с.8].

Систему принципів протидії злочинності становлять: а) принцип законності; б) принцип справедливості; в) принцип забезпечення й захисту прав і свобод людини та громадянина; г) принцип співробітництва держави з неурядовими суспільними й міжнародними організаціями, окремими громадянами; д) принцип пріоритету заходів, спрямованих на протидію злочинності.

Слід зазначити, що в цілому принципи протидії правопорушенням (злочинам) є універсальними, і детально прописані в законодавстві. Так, наприклад, у ст.3 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011 р. № 3206–VI [9] основними принципами запобігання і протидії корупції названі:

- верховенство права;
- законність;
- комплексне здійснення правових, політичних, соціально-економічних, інформаційних та інших заходів;
- пріоритетність запобіжних заходів;
- невідворотність відповідальності за вчинення корупційних правопорушень;
- відкритість та прозорість діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- участь громадськості у заходах щодо запобігання і протидії корупції, державного захисту осіб, які надають допомогу у здійсненні таких заходів;
- забезпечення відновлення порушених прав і законних інтересів, відшкодування збитків, шкоди, завданої корупційним правопорушенням.

Тим не менш, базове, з огляду на актуальність проблеми боротьби з незаконним обігом наркотиків вітчизняне законодавство про за-

ходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними, що має безпосереднє відношення до протидії правопорушенням, вчиненим іноземцями в Україні, та складається із законів України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» від 15.02.1995 р. № 62/95–ВР [10] та «Про внесення змін до Закону України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» від 22.12.2006 р. № 530–V (щодо зміни назви Закону на «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсор») [11] та інших законодавчих актів, не містить будь-яких згадувань про принципи протидії у Законі [10] і тільки вказує про їх потребу у формуванні відповідної державної політики, так і не розкриваючи у Законі [11].

Втім, назване вітчизняне законодавство про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними не містить також вказівки ні на мету протидії правопорушенням, ні переліку завдань із реалізації заходів протидії, і потребує на удосконалення.

Разом з тим, як видно, В. Харченко [12] до таких принципів кримінальної політики відносить дещо обмежений перелік: верховенство закону, демократизм, гуманізм, справедливість, рівність громадян перед законом, невідворотність відповідальності та науковість. В.В. Галуцько також вважає, що означені принципи межують з такими принципами адміністративного права, позначеними в Конституції України, як: принцип пріоритету прав та свобод людини і громадянина; принцип верховенства права; принцип законності; принцип рівності громадян перед законом; принцип демократизму правотворчості й реалізації права; принцип взаємної відповідальності держави і людини; принцип гуманізму і справедливості у взаємовідносинах між державою та людиною [13].

Класичним можна визнати перелік принципів протидії та запобігання злочинності,

наданий О.Г. Кальманом [14, с.22–27]: державної політики, соціальної справедливості, демократизму, гуманності, законності і верховенства права, обґрунтованості, економічної доцільності, пріоритету запобіжної діяльності над репресивною, правового та соціального контролю, координації діяльності щодо реалізації державної політики протидії злочинності, плановості, комплексності і диференціації, науковості, реальності і конкретності.

Таким чином, з аналізу якісного та кількісного складу принципів протидії правопорушенням (злочинності) можна визнати, що кількість принципів не є сталою. Найбільш оптимальними можна вважати, на нашу думку, саме перелік, наданий О.Г. Кальманом.

Слід погодитись з тим, що більшість цих принципів є, по суті, загально-правовими, і такими, що не потребують додаткових спеціальних роз'яснень. А в комплексі, разом із метою та завданнями, дозволяють детально охарактеризувати специфіку протидії правопорушенням, вчиненим іноземцями в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пономарев А. И. Организованная преступность: особенности противодействия на федеральном и региональном уровнях: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Пономарев Александр Иванович. – Саратов, 2009. – 260 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
3. Степанов М. В. Уголовно-правовая политика противодействия преступлениям против собственности: теоретико-прикладной анализ: дисс. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Степанов Максим Вячеславович ; Нижегородская акад. МВД России. – Нижний Новгород, 2005. – 277 с.
4. Иванов Ю. Ф. Криминология : навч. посіб. / Ю. Ф. Иванов, О. М. Джужа. – К. : Вид. Паливода А. В., 2006. – 264 с.
5. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Концепція Державної цільової соціальної

програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року» : від 15.02.2012 р., № 90-р // Офіційний вісник України. – 2012. – № 14. – Ст. 518.

6. Варивода В. І. Адміністративно-правова протидія проституції: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07 / Варивода Василь Іванович ; Київськ. нац. ун-т внутр. справ. – К., 2006. – 236 с.

7. Процюк О. В. Кримінальна відповідальність за контрабанду: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Процюк Олег Володимирович ; Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2006. – 254 с.

8. Сорока Л. В. Адміністративна відповідальність за незаконний обіг наркотичних засобів і психотропних речовин: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07 / Сорока Лариса Володимирівна ; Нац. акад. держ. податкової служби України. – Ірпінь, 2005. – 191 с.

9. Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» : від 07.04.2011 р., № 3206-VI // ВВР України. – 2011. – № 40. – Ст. 404.

10. Закон України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, пси-

хотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» : від 15.02.1995 р., № 62/95-ВР // ВВР України. – 1995. – № 10. – Ст. 62.

11. Закон України «Про внесення змін до Закону України "Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів"» : від 22.12.2006 р., № 530-V // ВВР України. – 2007. – № 10. – Ст. 89.

12. Харченко В. Реалізація принципів кримінальної політики (щодо захисту прав інтелектуальної власності) / Вадим Харченко // Віче. – 12.01.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1383>.

13. Галуцько В. В. Принципи адміністративного права / Галуцько Валентин Васильович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://law-property.in.ua/articles/18-the-principles-of-administrative-law.html>.

14. Проблеми протидії злочинності : підручник / [Кальман О. Г., Козьяков І. М., Куц В. М., Лизогуб Б. В., Мірошниченко С. С., Подільчак О. М., Толочко А. М., Туркот М. С.] ; за ред. проф. О. Г. Кальмана. – Х. : Вид-во ТОВ фірма «Новасофт», 2010. – 352 с.

Гамалій О. Л. Мета, завдання та принципи протидії правопорушенням, вчиненим іноземцями в Україні / О. Л. Гамалій // Форум права. – 2012. – № 4. – С. 183–188 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://arhive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-4/12golivu.pdf>

Досліджено мету, завдання та принципи протидії правопорушенням, вчиненим іноземцями в Україні, визначено їх особливості в загальній системі профілактики правопорушень.

***

Гамалій О.Л. Цель, задачи и принципы противодействия правонарушений совершенных иностранцами в Украине

Исследованы цель, задачи и принципы противодействия правонарушений совершенных иностранцами в Украине, определены их особенности в общей системе профилактики правонарушений.

***

Gamaliy O.L. The Purpose, Tasks and Principles of Counter Steering of Offences Fulfilled by Aliens in Ukraine

The purpose, the task and principles of counter steering of offences fulfilled by foreigners in Ukraine are researched, their singularities in blanket system a determinant of offences are spotted.